

הלכות מלכים ומלחמותיהם

יש בכללן שלש ועשרים מצוות: עשר מצוות עשה ושלוש עשרה מצוות לא תעשה, וזה הוא פירושן:

- (א) למנות מלך בישראל.
 - (ב) שלא ימנה מקהל גרים.
 - (ג) שלא ירבה לו נשים.
 - (ד) שלא ירבה לו סוסים.
 - (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב.
 - (ו) להחרים שבועה צממין.
 - (ז) שלא לחיות מהן כל נשמה.
 - (ח) למחות זרעו של עמלק.
 - (ט) לזכר מה שעשה עמלק.
 - (י) שלא לשכח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך.
 - (יא) שלא לשכח בארץ-מצרים.
 - (יב) לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה ולדון בה, כאשר מפרש בתורה: "ואם תשלים"; "ואם לא תשלים".
 - (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב בלבד כשצרים עליהם.
 - (יד) שלא להשחית אילני מאכל במצור.
 - (טו) להתקין יד, שיצאו בו בעלי המתנה להפנות בו.
 - (טז) להתקין יתד לחפר בו.
 - (יז) למשח כהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה.
 - (יח) להיות מארס, ובונה בנין, ונוטע פרם, שמחים בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה.
 - (יט) שלא יעבר עליהם לכל דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה להם.
 - (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת המלחמה.
 - (כא) דין יפת-תאר.
 - (כב) שלא תמכר יפת-תאר.
 - (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שגבעלה.
- ובאור מצוות אלו בפרקים אלו:

ח נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והנה אותו המלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה' - הרי זה מלך, וכל מצות המלכות נוהגות בו; אף-על-פי שעקר המלכות לדוד, ויהיה מבניו מלך. שהרי אחיה השילני העמיד ירבעם ואמר לו: "והנה אם תשמע את כל אשר אצנך... ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד וגו'". ואמר לו אחיה: "ולבנו אתן שבט אחר, למען היות ניר לדוד עבדי כל הימים לפני בירושלים".

ט מלכי בית-דוד הם העומדים לעולם, שנאמר: "כסאך יהיה נכון עד עולם". אבל אם יצמד מלך משאר ישראל - תפסק המלכות מביתו, שהרי נאמר לירבעם: "אף לא כל הימים".

י אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה, אלא בשמן אפרסמון. ואין ממנין אותן בירושלים לעולם, אלא מלך ישראל מזרע דוד. ואין מושחין אלא זרע דוד.

יא כשמושחין מלכי בית-דוד, אין מושחין אותן אלא על המעין.

יב ואין מושחין מלך בן מלך, אלא אם-כן היתה שם מחלקת או מלחמה, מושחין אותו כדי לסלק המחלקת. לפיכך משחו שלמה מפני אדניהו, ויואש מפני עתליה, ומשחו יהואחז מפני יהויקים אחיו.

פרק שני

א כבוד גדול נוהגין במלך, ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם, שנאמר: "שום תשים", שתהא אימתו עליה. אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כסאו, ואין משתמשין בשרכיטו ולא בכתרו ולא באחד מכל כלי תשמישיו. וכשהוא מת - כלן נשרפין לפניו. וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו, אלא מלך אחר. לפיכך, אבישג היתה מתרת לשלמה ואסורה לאדניהו.

ב אבל אשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם. אפלו המלך, אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר.

ג ואסור לראותו כשהוא ערם ולא כשהוא מסתפר ולא כשהוא בבית-המרחץ ולא כשהוא מסתפג. ואינו חולץ, שנאמר: "וירקה בפניו", וזה כניון.

ואפלו רצה - אין שומעין לו; שהמלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול. והואיל ואינו חולץ - אינו מיבם. וכן אם מת הוא, כיון שאי אפשר ליבם את אשתו, כך אין חולצין לה, אלא חשב לעולם בזקתה.

ד מת לו מת - אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. וכשמברין אותו - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הדרך. ואם נכנס לצורה והיה מזרע דוד - ישב; שאין ישיבה בצורה אלא למלכי בית-דוד בלבד, שנאמר: "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'".

פרק ראשון

א שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת בניסתן לארץ: למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק", ולבנות בית-הבחינה, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".

ב מנוי מלך קדם למלחמת צמלק, שנאמר: "אתי שלח ה' למשחך למלך... עתה לך והכיתה את צמלק". והכרתת זרע צמלק קודמת לבנין הכיתה, שנאמר: "ויהי פי יושב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מפל ארזי. ויאמר המלך אל נתן הנביא, אנכי יושב בבית ארזים וגו'".

מאחר שהקמת מלך מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא כששאלו מלך משמואל? לפי ששאלו בתרעמת, ולא שאלו לקים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר: "כי לא אתך מאסו, פי אתי מאסו וגו'".

ג אין מעמידין מלך בתחלה, אלא על-פי בית-דין של שבעים זקנים ועל-פי נביא, כיהושע שמנהו משה רבנו ובית-דינו, וכשאוול ודוד, שמנם שמואל הרמתי ובית-דינו.

ד אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר כמה דורות, עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא". ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבישראל: לא שר-צבא, לא שר חמשים או שר עשרה, אפלו ממנה על אמת-המים שמחלק ממנה לשרות; ואין צריך לומר דין או נשיא, שלא יהא אלא מישראל, שנאמר: "מקרב אחיך תשים עליך מלך" - כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך.

ה אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר: "עליך מלך" - ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש.

ו ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול - לא קצב, ולא ספר, ולא בלן, ולא בורסי - לא מפני שהן פסולים, אלא הואיל ואמנותן נקלה, העם מזלזלין בהן לעולם. ומשיעשה במלאכה מאלו יום אחד - נפסל.

ז כשמעמידין המלך, מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר: "ויקח שמואל את פה השמן ויצק על ראשו וישקהו".

ומאחר שמושחין המלך, הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם; שהמלכות ירשה, שנאמר: "למען יצריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

הניח בן קטן - משמרין לו המלוכה עד שיגדיל, כמו שעשה יהודע ליואש. וכל הקודם בנקלה - קודם לירשת המלוכה. והבן הגדול, קודם לקטן ממנו. ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות וכל המנויין שבישראל - ירשה לבנו ולבן-בנו עד עולם; והוא, שהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה. היה ממלא כיראה, אף-על-פי שאינו ממלא בחכמה - מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת-שמים, אף-על-פי שחכמתו מרבה - אין ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל. בינו שנמשח דוד, זכה בכתר מלכות; ויהרי המלכות לו ולבניו הזקנים עד עולם, שנאמר: "כסאך יהיה נכון עד עולם". ולא זכה אלא לכשרים, שנאמר: "אם ישמרו בניך בריתי". אף-על-פי שלא זכה אלא לכשרים - לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם. הקדוש-ברוך-הוא הביטוחו בכך, שנאמר: "אם יעזבו בני תורתו ובמשפטי לא ילכו... ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. ותסדי לא אפיר מעמו".

ה המלך מסתפר בכל יום, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפארים, שנאמר: "מלך בפינו תחזיקה עיניך". ויושב על כסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים כתר בראשו, וכל העם באין אליו בעת שירצה, ועומדין לפניו ומשתחוין ארצה.

אפלו נביא עומד לפני המלך - משתתנה ארצה, שנאמר: "הנה נתן הנביא, ויבא לפני המלך וישתחו למלך". אכל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה. ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול, שנאמר: "ולפני אלעזר הכהן יעמד". אף-על-פי-כן מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמד מפניו כשיבוא לו. ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה. וכשיפנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל, יעמד לפניהם ויושיבם בצדו; וכן היה יהושפט מלך יהודה עושה, אפלו לתלמידי-חכם היה עומד מכסאו ומנשקו וקורא לו: רבי ומורי! כמה דברים אמורים? בזמן שהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה בצנועה; אבל בפרהסיא, בפני העם - לא יעשה. ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רבות, ולא יקרא לאדם אלא בשמו, כדי שתהיה יראתו בלב הכל.

ו כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיב הכל בכבודו, כך צנחו להיות לבו בקרב שפל וחסל, שנאמר: "ולפי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות-לב בישראל יותר מדי, שנאמר: "לבלתי רום לבבו מאחיר". ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים - ידבר רבות, שנאמר: "שמעוני אחי ועמי", ואומר: "אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'"; לעולם יתנהג בצנועה יתרה. אין לנו גדול ממשה רבנו, והוא אומר: "ונחננו מה לא עלינו תלנתיכם". ויסבל טרחים ומשאם ותלנותם וקצפם באשר ישא האומן את היונק. רועה קראו הכתוב: "לרעות ביצקב עמו". ודרכו של רועה מפרש בקבלה: "כרעה עדרו רעה, בזרעו יקבץ טלאים ויבחיקו ישא וגו'".

פָּרֵךְ שְׁלִישִׁי

א בעת שישב המלך על כסא מלכותו, כותב לו ספר-תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו. ומגיהו מספר העזרה על-פי בית-דין של שבעים ואחד. אם לו הניחו לו אבותיו או שנאבד - כותב שני ספרי-תורה: אחד מגיחו בבית גנניו, שהוא מצוה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו, אלא בעת שיפנס לבית-הכסא או לבית-המרחץ, או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא למלחמה - והוא עמו; ונכנס - והוא עמו; יושב בדין - והוא עמו; מסב - והוא כנגדו, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".

ב לא ירבה לו נשים. מפי השמועה למדו, שהוא לוקח עד שמונה-עשרה נשים - בין הנשים ופילגשים - הכל שמונה-עשרה. ואם הוסיף אחת ובעלה - לוקה. ויש לו לגרש ולשא אחרת תחת זו שגרש.

פָּרָק רְבִיעִי

א רשות יש למלך לתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמות. וקוצב לו מקס, ואסור להתבית מן המקס, שיש לו לגזר: שכל מי שיגנב המקס - ילקח ממנו או יהרג, שנאמר: "ונאמם תהיו לו לעבדים", ולהלן הוא אומר: "יהיו לך למס ועבדוך", מכאן שנותן מס וקוצב מקס, ודיניו בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - דין, שכל האמור בפירשת מלך - מלך זוכה בו.

ב ושולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים ואנשי-חיל, ועושה מהן חיל למרפבתו ובפרשיו, ומצמיד מהן עומדים לפניו, ומצמיד מהן אנשים לרוץ לפניו, שנאמר: "ישם לו במרפבתו ובפרשיו ורצו לפני מרפבתו". ולוקח מן היפים שבהם להיות שמשים ועומדים לפניו, שנאמר: "ונאת בחוריקם הטובים... יקח, ועשה למלאכתו".

ג וכן לוקח מן בעלי האמניות כל מה שהוא צריך ועושין לו מלאכתו, ונותן שכרן. ולוקח כל הבהמות והעבדים והשפחות למלאכתו, ונותן שכרן או דמיהן, שנאמר: "ולתרש תרישו ולקצר קצירו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו וגו'. ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת תמוריכם יקח, ועשה למלאכתו".

ד וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופילגשים: נשים - בכחפה וקדושין, ופילגשים - בלא כחפה ובלא קדושין.

א לא ביהוד בלבד קונה אותה ומתרת לו. אבל ההדיוט אסור בפילגש, אלא באמה העבריה בלבד אחרי עוה. ויש לו רשות לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו, טבחות ואופות ורקחות, שנאמר: "ונאת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאפות".

ה וכן כופה את הראויין להיות שרים, וממנה אותם שרי אלפים ושרי חמשים, שנאמר: "ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים".

ו ולוקח השדות והזיתים והפרמים לעבדיו כשילכו למלחמה, ויפשוטו על מקומות אלו אם אין להם מה יאכלו אלא משם, ונותן דמיהן, שנאמר: "ונאת שדותיכם ואת פרמיכם וזיתיכם הטובים יקח, ונתן לעבדיו".

ז ויש לו מעשר מן הזרעים ומן האילנות ומן הבהמה, שנאמר: "ונרעיכם ונכריכם יעשר וגו'. צאנכם יעשר".

ח המלך הפשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר; ונדבר זה חק לו ולבניו עד עולם.

ג ולא ירבה לו סוסים, אלא כדי מרפבתו. אפלו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושין שאר המלכים - אסור. ואם הוסיף - לוקה.

ד ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגניו ולהתנאות בו או להתנאות בו, אלא כדי שימן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו. וכל כסף וזהב שינבה לאוצר בית ה', ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמותם - הרי זה מצנה להרבותו. ואין אסור אלא להרבות לעצמו בבית גניו, שנאמר: "ולא ירבה לו". ואם הרבה - לוקה.

ה המלך אסור לשנות דרך שכרות, שנאמר: "אל למלכים שתו יין". אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".

ו וכן לא יהיה שטוף בנשים. אפלו לא היתה לו אלא אחת - לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים, שנאמר: "אל תתן לנשים חילך". על תסרת לבו הקפידה תורה, שנאמר: "ולא יסור לבבו", שלבו הוא לב כל קהל ישראל; לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם, שנאמר: "כל ימי חייו".

ז כבד בארנו שמלכי בית דוד, דנין אותן ומעידין עליהן. אבל מלכי ישראל, גורו תקמים שלא ידון ולא דנין אותו, ולא מעיד ולא מעידין עליו, מפני שלפן גס בהן, ויבוא מן הדבר תפלה והפסד על הדת.

ח כל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות להרגו. אפלו גור על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך, או שלא יצא מביתו ויצא - תיב מיתה. ואם רצה להרגו - יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימרה את פיו". וכן כל המבנה את המלך או המתרפו, יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא. ואין למלך רשות להרג אלא בסוף בלבד. ויש לו לאסור ולהכות בשוטין לכבודו; אבל לא נפקיר ממון. ואם הפקיר - הרי זה גול.

ט המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, אפלו במצנה קלה - הרי זה פטור. דברי הרב ודברי העבד - דברי הרב קודמין. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצנה, שאין שומעין לו.

י כל ההורג נפשות שלא ברציה ברורה או בלא התראה, אפלו בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה - יש למלך רשות להרגו ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה. והורג רבים ביום אחד, וחולה ומניחן תלויים ימים רבים, להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם.

ט כל הרוגי המלך - ממונן למלך. וכל הממלכות שכובש, הרי אוצרות המלכים למלך, ושאר הבנה שבזוין, בזוין ונותרנין לפניו, והוא נוטל מחצה בראש, ומחצית הבנה חולקין אותה, כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה לשמרון, חולקין בשנה, שנאמר: "כי כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו".

י כל הארץ שכובש, הרי היא שלו. ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה; ובכל אלו הדברים - דינו דין. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאת העולם צדק ולשבר זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'. שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר: "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו".

פרק חמישי

א אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שכעשה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם; ואחר-כך נלחם במלחמת הרשות, והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדלתו ושמעו.

ב מלחמת מצוה, אינו צריך לטל בה רשות בית-דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת. אבל מלחמת הרשות, אינו מוציא את העם בה אלא על-פי בית-דין של שכעים ואחד.

ג ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. ודרך המלך אין לה שעור, אלא כפי מה שהוא צריך. אינו מעקם הדרכים מפני פרמו של זה או מפני שדהו של זה, אלא הולך בשוה ועושה מלחמתו.

ד מצות עשה להחרים שכעה עממין, שנאמר: "החרם תחרימם". וכל שבא לידו אחד מהן ולא תרגו - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה". וכבר אבד זכרם.

ה וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק". ומצות עשה לזכר תמיד מעשיו הרעים ואריכותו כדי לעורר איבתו, שנאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק". מפי השמועה למדו: "זכור" - בפה, "לא תשכח" - בלב, שאסור לשכח איבתו ושינאתו.

ו כל הארצות שכובשין ישראל במלך על-פי בית-דין, הרי זה כבוש רבים, ונהרי היא בארץ-ישראל שכבש יהושע לכל דבר. והוא, שכבשו אחר כבוש כל ארץ-ישראל האמורה בתורה.

ז ומתן לשכנ בכל העולם, חוץ מארץ מצרים. מן הים הגדול ועד המערב, ארבע-מאות פרסה על ארבע-מאות פרסה, כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר - הכל אסור להתישב בה. בשלשה מקומות הנהירה תורה שלא לשוב למצרים. שנאמר: "לא תספון לשוב בדרך הנה עוד"; "לא תסיף עוד לראתה"; "לא תספו לראתם עוד עד עולם". ואלכסנדראי בכלל האסור.

ח מתן לחזר לארץ-מצרים לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם. ואין לוקין על לאו זה, שבעת הכניסה מתר הוא. ואם יחשב לישב ולהשתקע שם, אין בו מעשה. ויראה לי, שאם כבש ארץ-מצרים מלך ישראל על-פי בית-דין, שהיא מתרת; ולא הנהירה אלא לשוב לה יחידים, או לשכנ בה והיא ביד נכרים, מפני שמעשיה מקלקלין יותר מכל הארצות, שנאמר: "כמעשה ארץ מצרים".

ט אסור לצאת מארץ-ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמד תורה, או לשא אשה, או להציל מן העכו"ם; ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה; אבל לשכנ בחוצה לארץ - אסור, אלא אם-כן חזק שם הרעב עד שנעשה שנה דינר חטין בשני דינרין. במה דברים אמורים? כשהיו המעות מצויות והפרות ביקר, אבל אם הפרות בזול, ולא ימצא מעות ולא במה ישתפר, ואבדה פרוטה מן הכיס - יצא לכל מקום שימצא בו רוח. ואף-על-פי שמתר לצאת - אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון, שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום.

י גדולי התכמים היו מנשקין על תחומי ארץ-ישראל, ומנשקין אבניה ומתנגלגלין על עפרה. וכן הוא אומר: "כי רצו עבדיך את אבניה, ואת עפרה יחננו".

יא אמרו תכמים: כל השוכן בארץ-ישראל - עונותיו מחולין, שנאמר: "יבל יאמר שכן חליתי, העם הישב בה נשא עון".

אפלו הלך בה ארבע אמות, וזכה לחיי העולם הבא. וכן תקבור בה - נתפטר לו, וכאלו המקום שהוא בו, מזבח פפרה, שנאמר: "זכפר אדמתו עמו". ובפרענות הוא אומר: "על אדמה טמאה תמות".

ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו; ואף-על-פי-כן גדולי התכמים היו מוליכים מתייהם לשם. צא ולמד מיצקב אבינו ויוסף הצדיק.

יב לעולם ידור אדם בארץ-ישראל אפלו בעיר שרבה עכו"ם, ואל ידור בחוצה לארץ ואפלו בעיר שרבה ישראל; שכל היוצא לחוצה לארץ, כאלו עובר עבודה זרה, שנאמר: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים".

ובפרעניות הוא אומר: "ואל אדמת ישראל לא יבאו". כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ, כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות, שנאמר: "בבבלה יובאו ושמה יהיו".

פֶּרֶק שְׁשִׁי

א אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום, אַתְּד מלחמת הרשות, ואַתְד מלחמת מצוה, שְׁנֵאמַר: "כי תקרב אל עיר להלחם עליה, וקראת אליה לשלום". אם השלימו וקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן - אין הורגין מהן גשמה, והרי הן למס, שְׁנֵאמַר: "יהיו להן למס ועבדות". קבלו עליהם המס ולא קבלו העבדות, או שקבלו העבדות ולא קבלו המס - אין שומעין להם, עד שקבלו שניהם. והעבדות שקבלו הוא, שיהיו נבזים ושפלים למטה, ולא ירימו ראש בישראל, אלא יהיו כבושים תחת ידם. ולא יחמנו על ישראל לשום דבר שבעולם. והמס שקבלו - שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם, כגון בנגן החומות וחוק המצודות ובנגן ארמון המלך וכיוצא בו, שְׁנֵאמַר: "וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת ירושלים... ואת כל ערי המספנות אשר היו לשלמה... כל העם הנוותר מן האמרי... ויעלם שלמה למס עבד עד היום הזה. ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד, כי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלישיו ושרי רכבו ופָּרְשָׁיו".

ב ויש למלך להתננות עמהם שיקח תצי ממונם או הקרקעות ויניח כל המטלטלין, או המטלטלין ויניח הקרקעות, כפי מה שיהנה.

ג ואסור לשקר בביתם ולכזב להם אחר שהשלימו וקבלו שבע מצות.

ד ואם לא השלימו, או שהשלימו ולא קבלו שבע מצות - עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים, ובזוזין כל ממונם וטפס. ואין הורגין אשה ולא קטן, שְׁנֵאמַר: "הנשים והטף" - זה טף של זכרים. במה דברים אמורים? במלחמת הרשות שהוא עם שאר האמות, אַבְל שבעה צממין וצמלק שלא השלימו - אין מניחין מהם גשמה, שְׁנֵאמַר: "כן מעשה לכל וגו'. רק מערי העמים... לא תחיה כל גשמה", וכן הוא אומר בעמלק: "תמחה את זכר עמלק". ומנין שאינו מדבר אלא באלו שלא השלימו? שְׁנֵאמַר: "לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי חתוי ישבי גבעון, את הכל לקחו במלחמה. כי מאת ה' היתה לחזק את לפם לקראת המלחמה את ישראל למען התרימם"; מכלל, ששלחו להם לשלום ולא קבלו.

ה שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ: הראשון שלח להם - מי שרוצה לברת, יברח. וחסור ושלח: מי שרוצה להשלים, ישלים. וחסור ושלח: מי שרוצה לעשות מלחמה, יעשה. אם כן, מפני מה הערימו יושבי גבעון? לפי ששלח להם בכלל ולא קבלו, ולא ידעו משפט ישראל, ודמו ששוב אין פותחין להם לשלום. ולמה קשה הדבר לנשיאים וראוי להכותם לפי חרב לולי השכועה? מפני שכרתו להם ברית. ונחרי הוא אומר: "לא תכרת להם ברית"? אלא הנה דינם שיהיו למס עבדים, והואיל ובקטעות נשבעו להם, ברין הנה שיהרגו על שהטעום, לולי חלול השם.

ו צמון ומואב, אין שולחים להם לשלום, שְׁנֵאמַר: "לא תדרש שלומם וטובתם, כל ימיה". אמרו חכמים: לפי שְׁנֵאמַר, "וקראת אליה לשלום", יכול צמון ומואב כן? תלמוד לומר: "לא תדרש שלומם וטובתם". לפי שְׁנֵאמַר: "עמך ישב בקרבך... בטוב לו, לא תוננו", יכול צמון ומואב כן? תלמוד לומר: "וטובתם". ואף-על-פי שאין שואלים בשלומם - אם השלימו מעצמם תחלה, מקבלין אותן.

ז כשצריך על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה, אלא משלש רוחותיה; ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו, שְׁנֵאמַר: "ויצבאו על מדגן כְּאֲשֶׁר צוה ה' את משה" - מפני השמועה למדו שבכך צוהו.

ח אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין מהם אמת הפנים כדי שייבשו, שְׁנֵאמַר: "לא תשחית את עצה"; וכל הקוצץ - לוקה. ולא במצור בלבד, אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחיתה - לוקה; אַבְל קוצצין אותו אם היה מניק אילנות אחרים, או מפני שמניק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים. לא אסרה תורה אלא דרך השחיתה.

ט כל אילן סרק, מתר לקץ אותו, ונאפלו אינו צריך לו. וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרח בו - מתר לקץ אותו. וכמה יאה הנית' עושה ולא יקצנו? - רבע הקב זיתים, ודקל שהוא עושה קב תמרים, לא יקצנו.

י ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר בלים וקורע בגדים והורס בנגן וסותם מעין ומאבד מאגלות דרך השחיתה - עובר ב"לא תשחית", ואינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם.

יא צרין על עירות של עכו"ם שלשה ימים קדם השבת, ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום, ונאפלו בשבת, שְׁנֵאמַר: "עד רדתה" ונאפלו בשבת; בין מלחמת מצוה, בין מלחמת רשות.

יב כשחוגין, חונין בכל מקום. ומי שנהרג במלחמה - במקום שיפל, שם יקבר; קונה מקומו כמת-מצוה.

יג ארבעה דברים פטרו במתנה: אוכלים הדמאי, ופטורים מרחיצת ידים בתחלה, ומביאין עצים מפל מקום. ונאפלו מצאן תלושים ויבשים - אין מקפידין על כך במתנה. וכן פטורין מלערב ערובי תצרות במתנה, אלא מטלטלין מאהל לאהל ומסכה לסכה. והוא, שיקיפו כל המתנה מחצה גבוהה עשרה טפחים כדי שתהיה רשות יחיד, כמו שנתבאר בהלכות שבת, ואין מחצה פחותה מעשרה. וכשם שפטורין מכל אלו בהליכתן, כך פטורין בתורתן.

יד ואסור להפנות בתוך המתנה או על פני השדה בכל מקום, אלא מצות עשה לתפן שם דרך מיחדת להפנות בה, שְׁנֵאמַר: "ויד תהיה לה מחוץ למתנה".

טו וכן מצות עשה להיות יחד לכל אחד ואחד תלויה עם פלי מלחמתו, ויצא באותה הדרך ויחפר בה, ויפנה ויכסה, שגאמר: "ויחד תהיה לך על אונך וגו'". וכן שיש עמהן ארון וכיון שאין עמהם ארון, כך הם עושים תמיד, שגאמר: "והיה מחנה קדוש".

פרק שביעי

א אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה. ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא "משוח-מלחמה".

ב שתי פעמים מדבר משוח-מלחמה אל העם: אחת בספר בעת שיוצאין, קדם שיערכו המלחמה, ואמר לעם: "מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו'" - כששמע דבריו, יחזר מעורכי המלחמה; ואחת בעורכי המלחמה ואמר: "אל תיראו ואל תחפזו".

ג עת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם, משוח-מלחמה עומד במקום גבה וכל המערכות לפניו, ואומר להם בלשון-הקדש: "שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם, אל ירף לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. כי ה' אלהיכם ההלך עמכם, להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם". עד כאן אומר משוח-מלחמה, וכהן אחר תחתיו משמיע אותו לכל העם בקול רם. ואחר-כך מדבר משוח-מלחמה: "מי האיש אשר ארש וגו'". ומי האיש אשר נטע כרם וגו'. ומי האיש אשר נטע כרם וגו'". עד כאן משוח-מלחמה מדבר, והשוטר משמיע לכל העם בקול רם. ואחר-כך מדבר השוטר מעצמו ואומר: "מי האיש הנרא ורף הלבב", ושוטר אחר משמיע לכל העם.

ד ואחר שחוזרין כל החוזרין מעורכי המלחמה, מתקנין את המערכות ופוקדים שרי צבאות בראש העם, ומעמידין מאחור כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים, וכשילין של פרזל בידיהם - הרוצה לחזור מן המלחמה, הרשות בידן לחתוף את שוקו, שתחלת נפילה - ניסה. במה דברים אמורים שמתוזרין אנשים אלו מעורכי המלחמה? במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה, הכל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחפתה.

ה אחד הבונה בית לישכתו, ואחד הבונה בית-הבקר, בית-העצים, בית-האוצרות, הואיל וראוי לדירה; ואחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד שנמן לו במתנה או הורש - הרי זה חוזר. אבל הבונה בית-התבן ובית שער אכסדרה ומרפסת, או בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, או הגוזל בית - הרי זה אינו חוזר.

ו אחד הנוטע כרם, ואחד הנוטע תמשה אילני מאכל, ואפילו מחמשת מיני מאכל. אחד הנוטע, ואחד המכריח ואחד המרכיב הכרכה והרכבה שהיא תיבת בעולה. אחד הלוקח, ואחד הירוש, ואחד שנמן לו במתנה. אבל הנוטע ארבעה אילני מאכל, או תמשה אילני סרק, או שגזל כרם - אינו חוזר עליו. וכן כרם של שני שתפין, אין חוזרין עליו.

ז אחד המארג את הבתולה, ואחד המארג את האלמנה; וכן אם נפלה לו יבמה, אפילו תמשה אחים ומת אחד מהם - כלן חוזרין. קדש אשה מעכשו ולאחר שנים-עשר חדש, ושלם הזמן במלחמה - חוזר ובא לו.

ח המתויר את גרושתו, והמארג אשה האסורה עליו, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה בתלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתיני - אינו חוזר.

ט כל אלו שחוזרין מעורכי המלחמה כששומעין את דברי הכהן, חוזרין ומספקין מים ומזון לאחייהם שבצבא, ומתקנין את הרכיבים.

י ואלו שאין יוצאין לעורכי המלחמה כל עקר, ואין מטריחין אותם לשום דבר בעולם: הבונה בית ונתנו, והנושא ארוסתו או שיבם, ומי שחלל פרמו - אין יוצאין עד תום שנה, שגאמר: "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את אשתו אשר לקח". מפי הקבלה למדו, שיהיה נקי שנה, בין לבית שקנה, בין לאשה שנשא, בין לכרם שהתחיל לאכל פריו.

יא כל השנה אין מספק מים ומזון, ולא מתקן דרוך, ולא שומר בחומה, ולא נותן לפסי העיר, ולא יעברו עליו שום דבר בעולם, שגאמר: "לא יצא בצבא ולא יעברו עליו לכל דבר" - לעבר בשני לאוין, לא לצרכי העיר ולא לצרכי הגדוד.

יב בנה בית והשכירו לאחרים והקדיים לו שכרו - הרי זה כמי שנתנו לו שכרו לאחר שנים-עשר חדש - הרי הוא כמי שלא נתנו עד עתה.

יג בנה בית ונתן בו תפציו ונעל עליהם: אם היה צריך לבטל על שמירתו, הרי זה כמי שנתנו והתחיל לישב בו; ואם אינו צריך לישב ולשוקרן, הרי זה כמי שלא נתנו.

יד וכל הבונה בית או נוטע כרם בחוצה לארץ - אינו חוזר עליהן.

טו "מי האיש הנרא ורף הלבב" - כמשמעו, שאין בלבו כח לעמד בקשרי המלחמה. ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה, ישען על מקנה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה ומכהיל עצמו - עובר בלא-תעשה, שגאמר: "אל ירף לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם". ולא עוד, אלא שכל דמי ישראל תלוין בצנארו. ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפף דמי הכל, שגאמר: "ולא ימס את לבב אחיו כלבבו". והרי מפרש בקבלה: "ארור עש מלאכת ה' רמיה, וארור מנע חרבו מדם". וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד, ותהיה כונתו לקדש את השם בלבד - מבטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא, שגאמר: "כי עשה יעשה ה' לאדני בית נאמן, כי מלחמות ה' אדני נלחם ורעה לא תמצא כף וגו'. והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך".

פָּרֶק שְׁמִינִי

א תלוצי צבא, כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשו וישבו מהן - מתר להן לאכל נבלות וטרפות ובשר-חזיר וכיוצא בו, אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים. וכן שותה יין-נסף. מפי השמועה למדו: "ובתים מלאים כל טוב" - ערפי חזירים וכיוצא בהן.

ב וכן בועל אשה בגיורתה אם תקפו יצרו; אבל לא יבעלנה וילך לו, אלא מכניסה לתוך ביתו, שנאמר: "וראית בשביה אשת יפת-תאר". ואסור לבעל אותה ביאה שניה עד שישאנה.

ג אין אשה יפת-תאר מתרת אלא בשעת השביה, שנאמר: "וראית בשביה". בין בתולה, בין בעולה, בין אשת-איש; שאין אישות לעכו"ם. "וחשקת" - אף-על-פי שאינה יפה. "בה" - ולא בתכרתה, שלא יבעל שמים. "ולקחת לה לאשה" - שלא יקח שמים ויבעל אחת, ויניח אחת לאביו או לאחיו. ומנין שלא ילחצנה במלקמה? שנאמר: "והבאתה אל תוך ביתך" - יכניסה למקום ואחר-כך יבעול.

ד הכהן מתר ביפת-תאר בביאה ראשונה, שלא דברה תורה אלא פגד היצר; אבל אינו יכול לשאנה אחר-כך, מפני שהיא גיורת.

ה וכיצד דין ישראל ביפת-תאר? אחרי שיבעלנה ביאה ראשונה והיא בגיורתה: אם קבלה עליה להכנס תחת כנפי השכינה - מטבילה לשם גרות מיד; ואם לא קבלה - תשב בביתו שלשים יום, שנאמר: "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים", וכן בוכה על דתה ואינו מונעה, ומגדלת את צפרניה ומגלחת את ראשה כדי שתתגנה בעיניו. ותהיה עמו בבית. נכנס ורואה אותה, יוצא ורואה אותה, כדי שיקרץ בה, ומגלגל עמה כדי שתקבל - אם קבלה ורצה בה, הרי זו מתגיגרת וטובלת בכל הגרים.

ו וצריכה להמתין שלשה חדשים: חדש של בכיה, ושני חדשים אחריו. ונושאה בכתבה וקדושין. ואם לא תפץ בה - משלחה לגפשה. ואם מקרה - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "ומכור לא תמכנה בכסף". ואם מקרה - אינה מכורה, ומתחזיר הדימים. וכן אם פכשה אחר שנגעלה, לשם שפחה - משישתמש בה, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תתעמר בה", שלא ישתמש בה.

ז לא רצתה להתגיר - מגלגלין עמה שנים-עשר חדש. לא רצתה - מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח, ומשלחה לגפשה, וחרה היא בכל הגרים התושבים; ואינו נושאה, שאסור לשא אשה שלא נתגיגרה.

ח נתעברה מביאה ראשונה - הרי הנולד גר, ואינו בנו לדרך מן הדברים, מפני שהוא מן הגויה; אלא בית-דין מטבילין אותו על דעתם. ותמר מביאה ראשונה של יפת-תאר היתה; אבל אבשלום נולד מאחר הנשואין. נמצאת תמר אחות אבשלום מאמו, ומתרת להנשא לאמנון.

וכן הוא אומר: "דבר-נא אל המלך כי לא ימנעני ממך".

ט יפת-תאר שלא רצתה להניח עבודה ונה אחר השנים-עשר חדש - הורגין אותה. וכן עיר שהשלימה, אין כורתין להן ברית עד שייכפרו בעבודה ונה ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצות שנצטוו בני נח, שכל עכו"ם שלא קבל מצות שנצטוו בני נח, הורגין אותו אם ישנו תחת ידנו.

י משה רבנו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישראל, שנאמר: "מורשה קהלת יעקב", ולכל הרוצה להתגיר משאר האמות, שנאמר: "ככם כגור". אבל מי שלא רצה - אין כופין אותו לקבל תורה ומצות. וכן צוה משה רבנו מפי הגבורה לכף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל - יחרג. והמקבל אותם, הוא הנקרא "גר תושב" בכל מקום; וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים. וכל המקבל עליו למול, ועברו עליו שנים-עשר חדש ולא מל - הרי זה כמן האמות.

יא כל המקבל שבע מצות ונוהר לעשותן, הרי זה מחסידי אמות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא, שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש-ברוך-הוא בתורה, והודיענו על-ידי משה רבנו, שכני נח מקדם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת - אין זה גר תושב, ואינו מחסידי אמות העולם ולא מחכמיהם.

פָּרֶק תְּשִׁיעִי

א על ששה דברים נצטוה אדם הראשון: על עבודה ונה, ועל ברפת השם, ועל שפיכות-דמים, ועל גלוי-ערויות, ועל הגזל, ועל הדינים; אף-על-פי שפלן הן קבלה בדינו ממשה רבנו, והדעת נוטה להן - מקלל דברי תורה ורעה, שעל אלו נצטוה. הוסיף לנח איבר מן החי, שנאמר: "אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו" - נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה. והוא התפלל שחרית. ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית. ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתרות, עד שבא משה רבנו, ונשלמה תורה על-ידו.

ב בן-נח שעבד עבודה ונה - הרי זה חייב. והוא, שיעבד בדרך. וכל עבודה ונה שבית-דין של ישראל ממתין עליה - בן-נח נהרג עליה; וכל שאין בית-דין של ישראל ממתין עליה - אין בן-נח נהרג עליה. ואף-על-פי שאינו נהרג - אסור בכל. ואין מניחין אותו להקים מצבה, ולא לטע אשרה, ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי.

ג בן-נח שברך את השם - בין שברך בשם המיוחד, בין שברך בכנוי בכל לשון - חייב; מה שאין כן בישראל.

ד בן-נח שהרג נפש, אפלו עבר במעי עמו - נהרג עליו. וכן אם הרג טרפה, או שכפתו ונתנו לפי ארי, או שהניחו ברעב עד שמת - הואיל והמית מכל מקום, נהרג. וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאיבריו - נהרג עליו; מה שאין כן בישראל.

ה שש עריות אסורות על בני נח: האם, ואשת האב, ואשת-איש, ואחותו מאמו, וזכור, ובהמה, שגאמר: "על-פני יעזב איש את אביו" - זו אשת אביו, "ונאת אמו" - כמשמעה, "ונדבק באשתו" - ולא באשת חברו, "באשתו" - ולא בזכור, "והיו לבשר אחד" - להוציא בהמה, חיה ועוף, שאין הוא והם בשר אחד; ונאמר: "אחותי בת אבי היא אף לא בת אמי, ותהי לי לאשה".

ו בן-נח חייב על מפתח אביו ונאנסת אביו - הרי היא אמו מכל מקום. ותיב על אשת אביו, אפלו לאחר מיתת אביו. ותיב על הזכור, בין קטן, בין גדול, ועל הבהמה, בין קטנה, בין גדולה; והוא נהרג לברו, ואין הורגין את הבהמה; שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל.

ז אין בן-נח חייב על אשת חברו, עד שיבוא עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה; אבל מארסה, או שנכנסה לחפה ולא נבעלה - אין חייבין עליה, שגאמר: "והיא בעלת בעל". במה דברים אמורים? בבן-נח שבא על בת-נח, אבל עכו"ם הבא על ה'ישראלית, בין כדרכה, בין שלא כדרכה - חייב. ואם היתה נערה מארסה - נסקל עליה כדיני ישראל. בא עליה אחר שנכנסה לחפה ולא נבעלה - הרי זה בחנק כדיני ישראל. אבל אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה - הרי זה כמי שבא על אשת עכו"ם חברו, ונהרג בסיף.

ח בן-נח שיחד שפתה לעבדו ובא עליה - הרי זה נהרג עליה משום אשת חברו. ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר, ואמרו לה העם: "זו דבית עבד פלוני!" ומאימתי תחזור להתרה? משפירי שנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חברו כגרושה שלנו? משויציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו וחלף לה, שאין להן גרושין בכתב. ואין הדבר פלוני בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרש זה מזה - פורשין.

ט בן-נח חייב על הגזל - בין שגזל עכו"ם, בין שגזל ישראל, ואחד הגזל או הגונב ממון או גונב נפש, או הכובש שכר-שכיר וכיוצא בו, אפלו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה - על הכל הוא חייב, וחרו הוא בכלל גזלן; מה שאין כן בישראל. וכן חייב על פחות משנה-פרוטה. ובן-נח שגזל פחות משנה-פרוטה, ובא אחר וגזלה ממנו - שניהן נהרגין עליה.

י וכן חייב על איבר מן החי, ועל בשר מן החי, בכל שהוא.

שלא נתנו השעורין אלא לישראל בלבד. ומתו הוא בדם מן החי.

יא אחד האיבר או הבשר הפורש מן הבהמה או מן החיה; אבל העוף - ירעה לי שאין בן-נח נהרג על איבר מן החי ממנו.

יב השוחט את הבהמה, אפלו שחט בה שני הסימנין - כל זמן שהיא מפרקסת, איבר ובשר הפורשין ממנה, אסורין לבני נח משום איבר מן החי.

יג כל שאסור על ישראל משום איבר מן החי - אסור על בני נח. ויש שבני נח חייבין ולא ישראל; שבני נח - אחד בהמה וחיה, בין טמאה, בין טהורה - חייבין עליה משום איבר מן החי ומשום בשר מן החי. ואיבר ובשר הפורשין מן המפרקסת, אף-על-פי ששחט בה ישראל שני סימנין - הרי זה אסור לבני נח משום איבר מן החי.

יד וכיצד מצוין הן על הדינין? חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלג ופלג לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם. ובן-נח שעבר על אחת משבע מצות אלו - ינהג בסיף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל, והם ראו וידעו ולא דנוהו. ובן-נח נהרג בעד אחד ובדן אחד, בלא התראה, ועל-פי קרובין, אבל לא בעדות אשה, ולא תדון אשה להם.

פרק עשירי

א בן-נח ששגג באחת ממצותיו - פטור מקלום, חוץ מרוצח בשגגה, שאם הרגו גואל הדם - אינו נהרג עליו, ואין לו עיר מקלט; אבל בתי-דינין אין מיתין אותו. במה דברים אמורים? בשגג באחת ממצות ועבר בלא כונה, כגון שבעל אשת חברו ודמה שהיא אשתו או פנויה; אבל אם ידע שהיא אשת חברו, ולא ידע שהיא אסורה עליו, אלא עלה על לבו שדבר זה מתו לו; וכן אם הרג, והוא לא ידע שאסור להרג - הרי זה קרוב למזיד ונהרג; ולא תחשב זו להם שגגה, מפני שהיה לו ללמד ולא למד.

ב בן-נח שאנסו אנס לעבר על אחת ממצותיו - מתו לו לעבר. אפלו נאנס לעבוד עבודה זרה - עובר, לפי שאין מצוין על קדושת-השם. ולעולם אין עונשין מהן, לא קטן ולא חרש ולא שוטה, לפי שאינן בני מצות.

ג בן-נח שנתגיר ומל וטבל, ואחר-כך רצה לחזור מאחרי ה' ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקדם - אין שומעין לו, אלא יהיה כ'ישראל לכל דבר, או ינהג. ואם היה קטן כשהטבילוהו בית-דין - יכול למחות בשעה שיגדיל, ויהיה גר תושב בלבד. וכיון שלא מחה בשעתו - שוב אינו מוחה, אלא הרי הוא גר-צדק. לפיכך אם בא ישראל על קטנה שהטבילוהו בית-דין - כסף כהכתה או קנס אונס או מפתה, יהיה הכל פתח יד בית-דין, עד שתגדיל ולא תמחה בגרות; שפא תטל ותגדיל ותמחה, ונמצאת זו אוכלת בגיותה מעות שאין לה זכות בהן אלא בדיני ישראל.

ד בן-נח שברך את השם, או שעבד עבודה זרה, או שבא על אשת חברו, או שהרג חברו ונתגיר - פטור. הרג בן-ישראל, או שבא על אשת ישראל ונתגיר - חייב. והורגין אותו על בן-ישראל, וחונקין אותו על אשת ישראל שבעל, שהרי נשפנה דינו.

ה כפר בארנו, שכל מיתת בני נח בסיף; אלא אם בעל אשת ישראל או נערה מארסה - יסקל. ואם בעלה אחר שנכנסה לחפה קדם שתבעל - יחנק.

פָּרָק אַחַד-עָשָׂר

א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהתזרז מלכות דוד לישנה, לממשלה הראשונה, ובונה המקדש, ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקדם. מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויוכלות, ככל מצותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו.

שהרי התורה העידה עליו, שנאמר: "ושב ה' אליהי את שבוהד ורחמך, ושב וקבצך וגו'. אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו'. והביאך ה'". ואלו הדברים המפורשים בתורה, הם כוללים כל הדברים שנאמרו על-ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר, ושם נבא בשני המשיחים: במשיח הראשון שהוא דוד, שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו, שמושיע את ישראל באחרונה. ושם הוא אומר: "אראנו ולא עתה" - זה דוד, "אשרנו ולא קרוב" - זה מלך המשיח; "דרך כוכב מצעקב" - זה דוד, "וקם שבט מישראל" - זה מלך המשיח; "ומחץ פאתי מואב" - זה דוד, וכן הוא אומר: "ויך את מואב וימדהם בחבל", "וקרקר כל בני שת" - זה המלך המשיח, שנאמר בו: "ומשלו מים עד ים"; "ויהיה אדום ירשה" - זה דוד, שנאמר: "ונתהי אדום לדוד לעבדים וגו'", "ויהיה ירשה" - זה המלך המשיח, שנאמר: "ונעלו מושיעים בהר ציון וגו'".

ב אף בערי-מקלט הוא אומר: "ואם ירחיב ה' אליהי את גבלך... ונספת לך עוד שלש ערים וגו', ומעולם לא היה דבר זה, ולא צנה הקדוש-ברוך-הוא לתהו; אכל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראיה, שכל הספרים מלאים בדבר זה.

ג ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם או מתייה מתים וכיוצא בדברים אלו - אין הדבר כף, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי המשנה הנה, והוא היה נושא כליו של בן-כזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודמו הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות. פיון שנהרג, נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת. ועקר הדברים ככה הן: שהתורה הזאת, חקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן.

ד ואם יעמד מלך מבית-דוד, הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבבעל-פה, ויכה כל ישראל לילה בה ולחזק בדיקה, וילחם מלחמות ה' - הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ויבנה מקדש במקומו וקבץ נדחי-ישראל - הרי זה משיח בנדאי. ויתקן את העולם כלו לעבד את השם ביחד, שנאמר: "כפיאז אהפך אל עמים שפה ברורה, לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד". ואם לא הצליח עד כה, או נהרג - בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, ונהרי הוא ככל מלכי בית-דוד השלמים והקשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש-ברוך-הוא אלא לנסות בו רבים, שנאמר: "וימן המשפילים יפשו לו לצרוף בהם ולברר וללבן עד עת קץ, כי עוד למועד". אף ישוע הנוצרי שהיה משיח ונהרג בבית-דין, כבר נתבא בו דניאל, שנאמר: "וכני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו". וכי יש מכשול גדול מזה,

ו מפי הקבלה, שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרפכת אילן בלבד, ואין נהרגין עליהן. ועכו"ם שהכה ישראל - אפלו חבל בו כל-שהוא, אף-על-פי שהוא חזב מיתה - אינו נהרג.

ז המילה, נצטוו בה אברהם ונרעו בלבד, שנאמר: "אתה ונרעך אחריך" - יצא ורעו של ישמעאל, שנאמר: "כי ביצחק קרא לך זרע", ויצא עשו, שהרי יצחק אמר ליצחקב: "ויסתן לך את ברכת אברהם לך ולנרעך", מכלל, שהוא לבדו ורעו של אברהם המתויד בדתו ובדרך ה' אשרה, והם המתחבין במילה.

ח אמרו חכמים, שבני קטורה, שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק - חבין במילה. והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה - תחבבו הכל במילה בשמיני; ואין נהרגין עליה.

ט עכו"ם שעסק בתורה - חזב מיתה. לא יעסק אלא בשבע מצות שלהן בלבד. וכן עכו"ם ששבת אפלו ביום מימות החל, אם עשאוהו לעצמו כמו שבת - חזב מיתה; ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר: אין מניחין אותן לתדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן; אלא או יהיה גר-צדק ויקבל כל המצות, או יעמד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר - מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חזב מיתה על זה, אכל אינו נהרג.

י כן-נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר - אין מויעין אותו לעשותה כהלכתה. ואם הביא עולה - מקבלין ממנו. נתן צדקה - מקבלין ממנו; ונראה לי, שנותנין אותה לעניי ישראל, הואיל והוא נזון מישראל, ומצוה עליהם להחיותו; אכל העכו"ם שנתן צדקה - מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי עכו"ם.

יא חזבין בית-דין של ישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים, לדון להן על-פי המשפטים האלו, כדי שלא ישחת העולם. אם ראו בית-דין שיצמידו שופטיהם מהן - מצמידין, ואם ראו שיצמידו להם מישראל - מצמידין.

יב שני עכו"ם שבאו לפניך לדון בדיני ישראל ורצו שניהם לדון דין-תורה - דנין. האחד רוצה והאחר אינו רוצה - אין כופין אותו לדון אלא בדיניהן. היה ישראל ועכו"ם, אם יש זכות לישראל בדיניהם - דנין לו בדיניהם ואומרים לו: כף דיניכם! ואם יש זכות לישראל בדיניהם - דנין לו דין-תורה ואומרים לו: כף דינינו! וינאה לי, שאין עושין כן לגר תושב, אלא לעולם דנין לו בדיניהם. וכן נראה לי, שנותנין עם גרי תושב בדרך-ארץ ויגמילות-חסדים בישראל, שהרי אנו מצוין להחיותו, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה". וזה שאמרו חכמים: אין כופלין להם שלום - בעכו"ם, לא כגר תושב. אפלו העכו"ם, צוין חכמים לבקר חוליהם ולקבר מתייהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום. הרי נאמר: "טוב ה' לכל, ורחמיו על כל מצשיו", ונאמר: "דרךיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום".

שְׁכַל הַנְּבִיאִים דְּבָרוֹ שְׁמַשִּׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעֵם, וּמְקַבֵּץ נְדַחֲתֵיהֶם וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָיו. וְזֶה גֵרֵם לְאַבְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב, וּלְפֹזֵר שְׂאֲרֵיהֶם וּלְהַשְׁפִּילֵם, וּלְהַחֲלִיף הַתּוֹרָה וּלְהַטְעוֹת רַב הָעוֹלָם לְעַבְדֵי אֱלֹהֵי מִבְּלַעֲדֵי ה'. אֲבָל מִחֲשָׁבוֹת בּוֹרָא הָעוֹלָם אֵין פֶּחַ כְּאֵדָם לְהַשִּׁיגֵם, כִּי לֹא דְרָכֵינוּ דְרָכָיו וְלֹא מִחֲשָׁבוֹתֵינוּ מִחֲשָׁבוֹתָיו; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהִי שֶׁל יְשׁוּעַ הַנוֹצְרִי וְשֶׁל זֶה הַיִּשְׁמַעְעָאֵלִי שְׁעָמַד אַחֲרָיו, אֵינֶן אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל לְמַלְךְ הַמְּשִׁיחַ, וּלְתַנְּחָן הָעוֹלָם כְּלוֹ לְעַבְדֵי אֱתָהּ ה' בְּיַחַד, שְׁנֵאמַר: "כִּי אִזְּ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שֶׁפֶה כְּרוּרָה לְקִרְיָא כְּלָם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדֵי שְׁכָם אַחֲדָה". כִּי צָדָה? כִּבְרָ נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כְּלוֹ מִדְּבָרֵי הַמְּשִׁיחַ וּמִדְּבָרֵי הַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי הַמִּצְוֹת, וּפְשֻׁטֵי דְבָרִים אֵלֹהִים בְּאֵיִם רְחוּקִים וּבְעַמִּים רַבִּים עַרְלִי-לֵב, וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָרִים אֵלֹהִים וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלֹהִים אוֹמְרִים: מִצְוֹת אֵלֹהִים אֲמַת הֵיוּ וְכִבְרָ בְּטֵלוּ בְּזַמַּן הַזֶּה, וְלֹא הֵיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת; וְאֵלֹהִים אוֹמְרִים: דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בְּהֵן וְאֵינֶן כְּפִשְׁטוֹן, וְכִבְרָ בָּא מְשִׁיחַ וְגִלְהָה נִסְתָּרֵיהֶם. וְכִשְׁיַעֲמַד הַמְּלַךְ הַמְּשִׁיחַ בְּאֲמַת וְנִצְלִיחַ וְנִרְוֵם וְנִשְׂאָא, מִיַּד הֵם כְּלָם חוֹזְרִים וְיִוֹדְעִים שֶׁשְׁקָר נִחְלוּ אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וְאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם.

פֶּרֶק שְׁנַיִם-עָשָׂר

א אֵל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב שְׁבִימֹת הַמְּשִׁיחַ יִבְטַל דְּבָר מִמְּנֵהוּ שֶׁל עוֹלָם, אוּ יִהְיֶה שֵׁם חֲדוּשׁ כְּמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג. וְזֶה שְׁנֵאמַר בִּישְׁעֵיהָ: "וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשֶׂת וְנִמְרַע עִם גְּדִי יִרְבֶּץ" - מְשַׁל וְחִידָה - עֲנִין הַדְּבָר, שִׁיְהִי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵין לְבִטַח עִם רִשְׁעֵי עֲכוּ"ם הַמְּשׁוּלִים כְּזָאֵב וְנִמְרַע, שְׁנֵאמַר: "זָאֵב עֲרֹבֹת יִשְׁדָּדֵם, נִמְרַע שְׂקֵד עַל עֲרֵיהֶם", וְנִחְזְרוּ כְּלָם לְדַת הָאֲמַת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ, אֶלָּא יֵאָכְלוּ דְבָר הַמְּסַתֵּר בְּנִחַת עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְזָרְיָהּ כְּבָקָר יֵאָכֵל תְּבֹן". וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלֹהִים הַדְּבָרִים בְּעֲנִין הַמְּשִׁיחַ הֵם מְשֻׁלִים; וּבִימֹת הַמְּלַךְ הַמְּשִׁיחַ יִבְדַּע לְכָל, לֵאמֹר זֶה דְּבָר הַזֶּה מְשַׁל, וְמֵה עֲנִין רְמִזוּ בְּהֵן.

ב אֲמָרוּ חֲכָמִים: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימֹת הַמְּשִׁיחַ אֶלָּא שְׁעָבוֹד מְלָכִיּוֹת בְּלָבָד, יִרְאָה מִפְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁבְּחֻלְתַּת יְמֹת הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה מִלְחָמַת גּוֹג וּמָגוֹג, וְשִׁקְדָם מִלְחָמַת גּוֹג וּמָגוֹג יַעֲמַד נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל וְלִהְיֵין לָבָם, שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה אֲנִכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלִיָּה הַנְּבִיא וְגו'...", וְאֵינֶנּוּ בָּא, לֹא לְטַמֵּא הַטְּהוֹר וְלֹא לְטַהֵר הַטַּמֵּא, וְלֹא לְפַסֵּל אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּחֻזְקַת כְּשִׁרוּת וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהִחְזִקוּ פְּסוּלִין, אֶלָּא לְשׁוּם שְׁלוֹם כְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם". וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שְׂאוֹמְרִים, שִׁקְדָם בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ יִבּוֹא אֲלֵיהֶם. וְכָל אֵלֹהִים הַדְּבָרִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן - לֹא יִבְדַּע אָדָם אִיף יִהְיֶה עַד שִׁיְהִי, שְׁדְּבָרִים סְתוּמִים הֵן אֲצֵל הַנְּבִיאִים, גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קְפֻלָּה בְּדְבָרִים אֵלֹהִים, אֶלָּא לְפִי הַכְרַע הַפְּסוּקִים, וְלִפְיֵקֶף יֵשׁ לָהֶם מִחֻלְקַת בְּדְבָרִים אֵלֹהִים; וְעַל-כֵּן-לְפָנֵיהֶם אֵין סִדוּר הַנּוֹת דְּבָרִים אֵלֹהִים וְלֹא דְקִדּוּקֵיהֶן עֶקֶר בְּדַת. וְלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בְּדְבָרֵי הַהַגְדוֹת, וְלֹא יִצְרִיף בְּמִדְרָשׁוֹת הָאֲמֹרִים בְּעֲנִינֵיהֶם אֵלֹהִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וְלֹא יִשְׁיַמֵּם עֶקֶר; שְׂאֵין מְבִיאֵין לֹא לִיְדֵי יִרְאָה וְלֹא לִיְדֵי אֲהַבָּה; וְכֵן לֹא יִחְשָׁב הַקְּצִין. אֲמָרוּ חֲכָמִים: תַּפַּח רוּחָם שֶׁל מִחְשָׁבֵי הַקְּצִים. אֶלָּא יִחַפֵּה וְיִאֲמִין בְּכָלֵל הַדְּבָר כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ.

ג בִּימֵי הַמְּלָךְ הַמְּשִׁיחַ, כְּשֶׁתִּשְׁבַּח מִמְּלַכְתּוֹ וְיִחַקְבְּצוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל - יִתְיַחֲסוּ כְּלָם עַל פִּיו בְּרוּחַ-הַקֹּדֶשׁ שֶׁתְּנוּחַ עָלָיו, שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁבַּח מְצָרָף וּמְטַהֵר וְגו'". וְכֵן לְוִי מְטַהֵר תַּחֲלֶה נְאוֹמֵר: זֶה מִיֵּחַס כְּהֵן וְזֶה מִיֵּחַס לְוִי! וְדוּחָה אֶת שְׂאֵינֶן מִיֵּחַסֵּין לְיִשְׂרָאֵל. הַרִי הוּא אוֹמֵר: "וַיֵּאמֶר הַתְּרַשְׁתָּא לָהֶם וְגו', עַד עֲמַד הַכְּהֵן לְאָרִים וְתַמִּים". הִנֵּה לְמִדְרָשׁ, שְׁבָרוּחַ-הַקֹּדֶשׁ מִנְחָסִין הַמְּחַזְקִין וּמוֹדִיעִין הַמִּיֵּחַס. וְאֵינֶנּוּ מִיֵּחַס יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְשִׁבְטֵיהֶם, שְׂמוֹדִיעַ שְׂוָה מִשְׁבֵּט פְּלוֹנִי וְזֶה מִשְׁבֵּט פְּלוֹנִי; אֲבָל אֵינֶנּוּ אוֹמְרֵם עַל שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת כְּשִׁרוּת: זֶה מִמְּזַר וְזֶה עֶבֶד!, שֶׁהֲדִין הוּא, שְׁמִשְׁפַּחָה שְׁנִטְמָעָה - גִּטְמָעָה.

ד לֹא נִתְאוּוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמֹת הַמְּשִׁיחַ, לֹא כְּדִי שִׁישְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם, וְלֹא כְּדִי שִׁיִּרְדוּ בְּעַפְרוֹ"ם, וְלֹא כְּדִי שִׁיִּנְשְׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים, וְלֹא כְּדִי לְאָכֵל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ; אֶלָּא כְּדִי שִׁיְהִי פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחֻקְמַתָּהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמִבְטָל, כְּדִי שִׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

ה וּבְאֹתוֹ הַזֶּמַן לֹא יִהְיֶה שֵׁם לֹא רַעֵב וְלֹא מְלַחְמָה, וְלֹא קְנָאָה וְלֹא תַחֲרוּת, שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מְשַׁפְּעַת הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲבָרִים מְצוּיִין כְּעֶפֶר, וְלֹא יִהְיֶה עֶסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לְבַעַת אֶת ה' בְּלָבָד. וְלִפְיֵקֶף יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְיִוֹדְעִים דְּבָרִים סְתוּמִים, וְיִשְׁיַגּוּ בַעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כַח הָאָדָם, שְׁנֵאמַר: "כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה', כְּפִיִם לֵים מְכַסִּים".

נִשְׁלְמוּ הַלְכוֹת מְלָכִים וְהַחֲבוּר כְּלוֹ:

- נְגַמְר סִפְר אַרְבַּעָה עָשָׂר וְהוּא סִפְר שׁוֹפְטִים.
- הַלְכוֹתָיו חֲמֵשׁ. וּפְרָקֵיו אַחַד וּשְׁמוֹנִים.
- הַלְכוֹת סְנֵהֲדִין - שְׁשֵׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים.
- הַלְכוֹת עֲדוּת - שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים.
- הַלְכוֹת מְמָרִים - שְׁבַעָה פְּרָקִים.
- הַלְכוֹת אֲבָל - אַרְבַּעָה עָשָׂר פְּרָקִים.
- הַלְכוֹת מְלָכִים - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים.

בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם בְּפִרְטוֹ וּבְכָלְלוֹ: